

COVID και δημοσιοποίηση επιστημονικών εισηγήσεων

Dr Αικατερίνα ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Δικηγόρος,

Μέλος στην Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών

Στη ρουτίνα που επέβαλλαν οι σχεδόν δέκα μήνες της αναμέτρησής μας με τον επίμονο SARS-CoV-2, η επίσημη, καθημερινή ενημέρωση για την πορεία της πανδημίας και ο ληξιαρχικός απολογισμός θανόντων, διασωληνωμένων ασθενών και καταγεγραμμένων κρουσμάτων αποτελεί πλέον την ιδιότυπη ορίζουσα του τρέχοντος ημερολογιακού χρόνου. Οι αριθμοί αυτοί, ο συσχετισμός τους με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς και διεθνείς δείκτες, καθώς και κυρίως, με τη φέρουσα δυναμική του εγχώριου, υγειονομικού συστήματος κατευθύνει σε μεγάλο βαθμό, τη λήψη πολιτικών αποφάσεων και τη χάραξη δημόσιων πολιτικών, με στόχο την αντιμετώπιση τής υπό εξέλιξη κρίσης.

Οι επιλογές δηλαδή, των αρμόδιων πολιτειακών οργάνων και ακριβέστερα, η ρύθμιση των βιοτικών σχέσεων και της οικονομικής δραστηριότητας εντός της κοινότητας καθορίζονται εν πολλοίς, από τις διαπιστώσεις και τις εκτιμήσεις των μελών της «Εθνικής Επιτροπής Προστασίας της Δημόσιας Υγείας έναντι του κορωνοϊού COVID-19»¹ και της «Επιτροπής αντιμετώπισης έκτακτων συμβάντων δημόσιας υγείας από λοιμογόνους παράγοντες»². Οι επαίοντες που συγκροτούν την πρώτη Επιτροπή - υψηλόβαθμα στελέχη της υπηρεσιακής ιεραρχίας και εξειδικευμένοι επιστήμονες στο πεδίο της υγείας - έχουν ως αποστολή την υποβολή εισηγήσεων ενώπιον της «πολιτική[ς] ηγεσία[ς] του Υπουργείου Υγείας και κάθε συναρμόδιου υπουργείου ή κυβερνητικού οργάνου για τη λήψη κάθε ενδεδειγμένου μέτρου πρόληψης και αντιμετώπισης της εμφάνισης και διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19, με σκοπό την προστασία του πληθυσμού»³. Σε ό,τι αφορά τη δεύτερη επιτροπή, στη σχετική υπουργική απόφαση προσδιορίζεται ότι το έργο της συνίσταται στη «γνωμοδότηση αναφορικά με την προετοιμασία της χώρας και την αντιμετώπιση ενδεχόμενων έκτακτων συμβάντων δημόσιας υγείας από λοιμογόνους παράγοντες».

* Όπου υπήρξε ανάγκη μεταγραφής αποσπασμάτων από ετερόγλωσσα κείμενα, στην ελληνική γλώσσα, η απόδοση έγινε από τη γράφουσα.

¹ Απόφαση της 23ης.02.2020 του Υπουργού Υγείας περί «Συγκρότηση[ς] και ορισμ[ού] μελών στην Εθνική Επιτροπή προστασίας της Δημόσιας Υγείας έναντι του κορωνοϊού COVID-19» (ΑΔΑ: ΩΥΘ7465ΦΥΟ-Ξ5Ξ)

² Απόφαση της 20ης.02.2020 του Υπουργού Υγείας περί «Συγκρότηση[ς] και ορισμ[ού] μελών στην Επιτροπή αντιμετώπισης έκτακτων συμβάντων δημόσιας υγείας από λοιμογόνους παράγοντες» (ΑΔΑ: ΩΑΨΟ465ΦΥΟ-ΛΟΔ)

³ Όπως ρητά αναγράφεται στο κείμενο της απόφασης.

Γεγονός είναι πάντως ότι δεν υπάρχει ειδικότερος προσδιορισμός ως προς τον τρόπο άσκησης και την ιεράρχηση των αρμοδιοτήτων που αντιστοιχούν στις δύο επιτροπές. Επισημαίνεται απλώς ότι τα μέλη της «*Επιτροπής αντιμετώπισης έκτακτων συμβάντων δημόσιας υγείας από λοιμογόνους παράγοντες*» προέρχονται αμιγώς από τις επιστήμες υγείας - αντιπροσωπεύεται το σύνολο κατά βάση, των κρίσιμων ιατρικών ειδικοτήτων - , ενώ στην καθ' ύλην εξειδικευμένη «*Εθνική Επιτροπή Προστασίας της Δημόσιας Υγείας έναντι του κορωνοϊού COVID-19*» μετέχουν, πέραν των ιατρικών εμπειρογνομόνων και ιεραρχικώς προϊστάμενα, διοικητικά στελέχη των υπηρεσιών υγείας.

Η θεσμική βαρύτητα των παραπάνω οργάνων είναι αυταπόδεικτη, όπως επίσης και η κρισιμότητα των θέσεων που διατυπώνουν στο πεδίο αρμοδιότητάς τους. Και οι δύο επιτροπές λειτουργούν ως γνωμοδοτικά όργανα, επιφορτισμένα με την ευθύνη αφενός, για επιστημονική αξιολόγηση, επικαιροποίηση και συγκεφαλαίωση των πραγματολογικών δεδομένων και αφετέρου, για πρόγνωση της πορείας του φαινομένου. Οι τεχνικές κρίσεις, στις οποίες καταλήγουν αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση κριτηρίων ως προς την ένταση και το εύρος των περιορισμών που επιβάλλονται στην κοινωνική συμβίωση και στην παραγωγική λειτουργία της χώρας. Με άλλα λόγια, στην έγκυρη και έγκαιρη παρέμβαση των περιών ο λόγος γνωμοδοτικών οργάνων κεφαλαιοποιείται η επιστημονική επάρκεια και συντέμνεται η επιχειρησιακή ετοιμότητα της οργανωμένης πολιτείας έναντι της εν εξελίξει απειλής. Τούτων δοθέντων, έχει ενδιαφέρον η θεώρηση της πρόσφατης συζήτησης περί της υποχρεωτικής δημοσιοποίησης των πορισμάτων που συντάσσουν οι επιτροπές εμπειρογνομόνων (Α) εντός της ευρύτερης προβληματικής που αφορά τις τεχνοκρατικές, πολιτικές αποφάσεις ως συνισταμένη της σύγχρονης δημοκρατικής διακυβέρνησης (Β).

A. Η αρχή της διαφάνειας ως αυτονόητη συνθήκη λειτουργίας των επιστημονικών επιτροπών για την αντιμετώπιση της πανδημίας

Υπό το φως των προαναφερόμενων επισημάνσεων, η πρόσφατη συζήτηση περί της προσβασιμότητας και δημοσιοποίησης των πρακτικών που σχετίζονται με τις συζητήσεις στο πλαίσιο των συνεδριάσεων της «*Επιτροπής αντιμετώπισης έκτακτων συμβάντων δημόσιας υγείας από λοιμογόνους παράγοντες*» αποκτά πρόσθετη αξία. Άλλως, το θέμα ετέθη με πρόταση - τροπολογία που υπέβαλε κατ' επανάληψη, η αξιωματική αντιπολίτευση για τήρηση των αρχών της δημοσιότητας, κατά τις συνεδριάσεις της Επιτροπής. Κατά τα προταθέντα, τα πρακτικά των εργασιών και των συνεδριάσεων της περί ης ο λόγος Επιτροπής «*δημοσιεύονται υποχρεωτικά στον διαδικτυακό τόπο του*

Υπουργείου Υγείας, το αργότερο εντός πέντε εργάσιμων ημερών από την οικεία συνεδρίαση»⁴.

Είναι αξιοσημείωτο ωστόσο, το γεγονός ότι η σχετική συζήτηση δεν προκάλεσε στα καθ' ημάς, μέχρι σήμερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον - ούτε με αφορμή τη σχετική πρωτοβουλία της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ούτε σε άλλο χρονικό σημείο, από τους πρώτους μήνες της νέας υγειονομικής πραγματικότητας -.

Από τις αρχικές αποφάσεις του Υπουργού Υγείας περί συγκρότησης των παραπάνω Επιτροπών, προκύπτει ότι η λειτουργία τους ακολουθεί τους προβλεπόμενους στον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (εφεξής: ΚΔΔ) κανόνες⁵. Εφόσον δηλαδή, δεν έχει νομοθετηθεί κάτι ειδικότερο - όπως φαίνεται ότι δεν έχει συμβεί εν προκειμένω -, οι συνεδριάσεις του οργάνου είναι μυστικές⁶, ενώ υπάρχει υποχρέωση τήρησης πρακτικών⁷. Η δε πρόσβαση στα πρακτικά, τα οποία αποτελούν δημόσια έγγραφα, κατά την έννοια του ΚΔΔ, γίνεται υπό τις ευρείες προϋποθέσεις του άρθρου 5 του Κώδικα⁸: αρκεί δηλαδή, το εύλογο ενδιαφέρον καθενός, χωρίς καν να απαιτείται η απόδειξη εννόμου συμφέροντος⁹.

Επ' αυτού, η νομολογία στηρίζει την πάγια θέση της περί πρόσβασης σε διατάξεις τόσο εθνικού, όσο και υπερεθνικού δικαίου. Αναλυτικά, τα συνταγματικά άρθρα που

⁴ Βλ. αναλυτικά το κείμενο της προταθείσας τροπολογίας - η οποία πάντως δεν υπερψηφίστηκε - in [Tn δημοσιοποίηση των πρακτικών της επιτροπής των ειδικών ζητάει ο ΣΥΡΙΖΑ - ΤΑ ΝΕΑ \(tanea.gr\)](http://Tn.δημοσιοποίηση.των.πρακτικών.της.επιτροπής.των.ειδικών.ζητάει.ο.ΣΥΡΙΖΑ.ΤΑ.ΝΕΑ.tanea.gr).

⁵ Μεταξύ των εξουσιοδοτικών διατάξεων που αφορούν την έκδοση της απόφασης περιλαμβάνονται τα άρθρα 13, 14 και 15 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας περί συγκρότησης, σύνθεσης και λειτουργίας των συλλογικών οργάνων (ν. 2690/1999, ΦΕΚ 45Α/09.03.1999).

⁶ Βλ. άρθρο 14 παρ. 10 ΚΔΔ: «Οι συνεδριάσεις, αν στο νόμο δεν ορίζεται διαφορετικά, είναι μυστικές. Η κατά τη συζήτηση παρουσία άλλων προσώπων, πλην των μελών και του γραμματέα ή των τυχόν ειδικώς οριζόμενων στο νόμο προσώπων, δεν επιτρέπεται. Το συλλογικό όργανο, όμως, μπορεί να καλέσει, προς παροχή πληροφοριών ή προσαγωγή στοιχείων, υπηρεσιακά ή άλλα πρόσωπα, τα οποία και αποχωρούν πριν από την έναρξη της συζήτησης».

⁷ Άρθρο 15 ΚΔΔ: «4. Για τις συνεδριάσεις του συλλογικού οργάνου συντάσσεται πρακτικό, στο οποίο μνημονεύονται, ιδίως, τα ονόματα και η ιδιότητα των παριστάμενων μελών, ο τόπος και ο χρόνος της συνεδρίασης, τα θέματα που συζητήθηκαν με συνοπτική αλλά περιεκτική αναφορά στο περιεχόμενό τους, η μορφή και τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας και οι αποφάσεις που λήφθηκαν. 5. Στο πρακτικό καταχωρίζονται οι γνώμες των μελών που μειοψήφησαν, σε περίπτωση δε φανεράς ψηφοφορίας και τα ονόματα τούτων».

⁸ Να επισημανθεί μάλιστα, ότι τα «πρακτικά» ως είδος διοικητικών εγγράφων, σε σχέση (και) με τα οποία ασκείται το δικαίωμα πρόσβασης του άρθρου 5, έχουν περιληφθεί από τον νομοθέτη, στην ενδεικτική απαρίθμηση που περιλαμβάνει το ίδιο άρθρο, στο επόμενο εδάφιο του. Δηλαδή: «1. Κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων. Ως διοικητικά έγγραφα νοούνται όσα συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις» [έμφαση της γράφουσας].

⁹ Σε αντιδιαστολή με την παρ. 2 του άρθρου 5, όπου ρητά προβλέπεται η ανάγκη ύπαρξης «ειδικού εννόμου συμφέροντος».

αφορούν το δικαίωμα αναφοράς προς τις αρχές (άρθρο 10 παρ. 1 και 3¹⁰) και το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5Α παρ. 1¹¹), σε συνδυασμό με το άρθρο 5 παρ. 1 του ΚΔΔ¹² συγκροτούν το συνδεδεμένο με το δικαίωμα πρόσβασης, εγχώριο κανονιστικό πλαίσιο αναφοράς. Πέραν και πλέον αυτών, για τη θεμελίωση της αρχής της φανεράς δράσης, η νομολογία¹³ αξιοποιεί επίσης, τα άρθρα 6¹⁴ και 10¹⁵ της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και ελευθερία λήψεως πληροφοριών ως συνιστώσας του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης, αντιστοίχως). Ομοίως, λόγος περί του δικαιώματος γίνεται στο άρθρο 42 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁶, όπως επίσης και το άρθρο 255 της ευρωπαϊκής ιδρυτικής συνθήκης¹⁷.

¹⁰ Άρθρο 10 του Συντάγματος: «1. Καθένας ή πολλοί μαζί έχουν το δικαίωμα, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, να αναφέρονται εγγράφως στις αρχές, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να ενεργούν σύντομα κατά τις κείμενες διατάξεις και να απαντούν αιτιολογημένα σε εκείνον, που υπέβαλε την αναφορά, σύμφωνα με το νόμο. ... 3. Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει. Σε περίπτωση παρόδου άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και έννομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως νόμος ορίζει».

¹¹ Άρθρο 5Α: «1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων».

¹² Βλ. υποσημείωση 9.

¹³ Βλ. εντελώς ενδεικτικά, ΣτΕ 1116/2009, 3308/2007, ΔΕφ. Πειρ. 1264/2006, ΝΣΚ 548, 535, 318, 309, 284, 131/2008, 305, 309/2007, 10/2003 κοκ. Δείγματος χάριν: ΝΣΚ (Ολομ.) 535/2008: «Με τις ... διατάξεις του ν. 2690/1999, οι οποίες θεμελιώνονται στα άρθρα 5Α παρ. 1 και 10 παρ. 1 και 3 του ισχύοντος Συντάγματος, θεσπίζεται το δικαίωμα πρόσβασης των διοικουμένων στα έγγραφα των διοικητικών υπηρεσιών, κατ' επιταγή της βασικής και θεμελιώδους αρχής της φανεράς δράσης της διοίκησης, καθιερωμένης και στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο με το άρθρο 255 της Συνθήκης ΕΚ, στα άρθρα 6 και 10 της ΕΣΔΑ και στο άρθρο 42 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και καθορίζονται οι όροι και προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο ενδιαφερόμενος δύναται να λαμβάνει γνώση και αντίγραφα διοικητικών εγγράφων, δικών του ή τρίτων που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες και είναι σχετικά με υπόθεσή του η οποία ή εκκρεμεί σε αυτές ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές».

¹⁴ Άρθρο 6 ΕΣΔΑ: «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθῆ δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως».

¹⁵ Άρθρο 10 ΕΣΔΑ: «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων».

¹⁶ Άρθρο 42 ΧΘΔΔΕ: «Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, ανεξαρτήτως υποθέματος».

¹⁷ Άρθρο 255 Συνθήκη ΕΚ Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας: «1. Κάθε πολίτης της Ένωσης και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα

Συνεπώς, ο κανόνας είναι η πρόσβαση στα πρακτικά που τηρήθηκαν κατά τη συνεδρίαση του του συλλογικού οργάνου. Μόνο αν εξειδικευμένοι λόγοι που προσδιορίζονται στον νόμο συγκεκριμένα μπορούν να δικαιολογήσουν τον περιορισμό στο παραπάνω δικαίωμα και να καταστήσουν κατ' εξαίρεση, ανεκτό τον αποκλεισμό από τα προαναφερόμενα δημόσια έγγραφα. Είναι αυτονόητο ότι η σχετική στάθμιση οφείλει να λαμβάνει πάντοτε υπόψη της την αρχή της αναλογικότητας. Για παράδειγμα, τέτοιος περιορισμός υφίσταται σε σχέση με τα επίσημα πρακτικά του Υπουργικού Συμβουλίου, των οποίων η γνωστοποίηση απαγορεύεται, όπως ρητώς προβλέπεται στο άρθρο 4 παρ. 7 του νόμου 4622/2019 περί επιτελικού κράτους^{18,19}. Ο απόρρητος χαρακτήρας των εγγράφων που αφορούν τα διαμειθθέντα στο πλαίσιο συζητήσεων του κορυφαίου συλλογικού οργάνου της εκτελεστικής εξουσίας προφανώς συνδέεται με τη φύση και το περιεχόμενο των σχετικών συζητήσεων (εθνική άμυνα και ασφάλεια κοκ). Αυτό άλλωστε, δικαιολογεί την εξ' ορισμού διαφοροποίησή τους από τα γενικώς ισχύοντα²⁰.

Έπεται λοιπόν, όπως έχει ήδη επισημανθεί ότι σε κάθε άλλη περίπτωση και εφόσον στον νόμο δεν ορίζεται διαφορετικά, η πρόσβαση εξυπακούεται κατ' επίκληση των προαναφερόμενων διατάξεων. Υπό αυτά τα δεδομένα, η προταθείσα στις αρχές Δεκεμβρίου, εκ μέρους της αξιωματικής αντιπολίτευσης «τροπολογία στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας με τίτλο “Εκσυγχρονισμός της χωροταξικής και πολεοδομικής νομοθεσίας”», με θέμα: «*Τήρηση αρχών δημοσιότητας στις συνεδριάσεις της Συντονιστικής Επιτροπής Αντιμετώπισης Εκτάκτων Συμβάντων*

κράτος μέλος, έχει δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, με την επιφύλαξη των αρχών και των προϋποθέσεων που θα καθοριστούν σύμφωνα με τις παραγράφους 2 και 3».

18 Νόμος 4622/2019 (ΦΕΚ Α' 133/07.08.2019), *Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης - άρθρο 4 παρ. 7: « Τα επίσημα πρακτικά είναι και παραμένουν απόρρητα για τριάντα (30) χρόνια. Η διαφύλαξη του απορρήτου των πρακτικών αποτελεί υπηρεσιακή υποχρέωση του Γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου και του προσωπικού της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων». Το αυτό ίσχυε και υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς: άρθρο 8, ΠΥΣ 50 της 21/22.5.1990, Κανονισμός Λειτουργίας του Υπουργικού Συμβουλίου [ΦΕΚ 76Α/22.05.1990, εκδοθέντος κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 34 παρ. 1 του ν. [1558/1985](#) (ΦΕΚ 137Α/26.07.1985)].*

¹⁹ Τη θέση αυτή παγίως, επιβεβαιώνει η νομολογία του ΣτΕ· στην απόφαση 1116/2009, το δικαστήριο ορίζει ότι «*Η γνωστοποίηση των επισήμων πρακτικών του Υπουργικού Συμβουλίου κατ' αρχήν απαγορεύεται λόγω του απορρήτου χαρακτήρα των. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η γνωστοποίηση επισήμων πρακτικών σε συγκεκριμένο πρόσωπο εάν το περιεχόμενό τους αφορά ευθέως το πρόσωπο αυτό και εφ' όσον η Διοίκηση, κατ' ενάσκηση της διακριτικής της ευχέρειας, σταθμίσει το συμφέρον του εν λόγω προσώπου προς το δημόσιο συμφέρον διατηρήσεως του απορρήτου των επίμαχων πρακτικών και κρίνει ότι του τελευταίου υπερτερεί το πρώτο».* Βλ. ομοίως, ΣτΕ 3308/2007, 3130/2000.

²⁰ Δεν αφορά ευθέως το υπό διαπραγμάτευση ζήτημα, αλλά επιφυλάξεις θα μπορούσαν να διατυπωθούν και ως προς την αναλογικότητα τής εν συνόλω εξαίρεσης.

Δημόσιας Υγείας από Λοιμογόνους Παράγοντες», αυτονοήτως κινείται προς τη σωστή και αναγκαία κατεύθυνση.

Στη συνοδευτική αιτιολογική έκθεση, επισημαίνεται ότι διά της προτεινόμενης «τροπολογίας», θα διασφαλιστεί «μεγαλύτερη δημοσιότητα και διάχυση στο κοινό των πορισμάτων, της επιστημονικής τεκμηρίωσης και των απόψεων των επιστημόνων». Επισημαίνεται επίσης, ότι η ίδια τροπολογία «θα συμβάλλει στην διαυγή αποτύπωση της ανεξαρτησίας του ... επιστημονικού φορέα, καθώς και στη βελτίωση του κοινοβουλευτικού έργου των κομμάτων, ως βασικού πυλώνα του δημοκρατικού πολιτεύματος».

Η δημόσια συζήτηση περί της τροπολογίας αυτής, ωστόσο - που πάντως τελικώς, δεν έγινε δεκτή -, επέτρεψε να συνειδητοποιήσουμε τον ανορθολογισμό της υφιστάμενης κατάστασης: πέραν της μη τήρησης των υφιστάμενων κανόνων περί δημοσιότητας και διαφάνειας, έγινε φανερό ότι αμφισβητείται και επί της αρχής, η ανάγκη και το δικαίωμα πρόσβασης σε δεδομένα που αφορούν την εξέλιξη της τρέχουσας πανδημικής κρίσης, στην εθνική επικράτεια.

Από σχετική συζήτηση, στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού διαλόγου, διαπιστώνει κανείς ότι τα επιχειρήματα περί μη δημοσιοποίησης έρχονται σε ευθεία σύγκρουση με τις βασικές αρχές της διαφάνειας και της ανοιχτής διοίκησης. Επιπλέον, δεν εναρμονίζονται με το πνεύμα της εποχής, ενώ θέτουν σοβαρά ζητήματα σε σχέση με την οφειλόμενη λογοδοσία, εντός του δημοκρατικού πολιτεύματος²¹. Συγκεκριμένα, κατά τον Υφυπουργό Υγείας: «η εμπιστευτικότητα των πρακτικών της επιτροπής αποτελεί την αναγκαία και ικανή συνθήκη για την ανεξαρτησία και ευθυκρισία των μελών, ώστε να μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα χωρίς να έχουν την αίσθηση του φόβου ότι θα ασκηθεί εξωτερική πίεση»²².

²¹ Βλ. Vouliwatch, *Κρίση Covid-19: η Δημοκρατία ευπαθής ομάδα*, 29.04.2020 - διαθέσιμο in [Κρίση Covid-19: η Δημοκρατία ευπαθής ομάδα | vouliwatch](#) -, ΓΡΙΜΑΝΗΣ (Κ.), «Λογοδοσία, διαφάνεια, δικαιοσύνη: στην πανδημία, χρειαζόμαστε περισσότερη δημοκρατία, όχι λιγότερη», *Greenpeace Ελλάδα*, 15.04.2020 - διαθέσιμο in [Λογοδοσία, διαφάνεια, δικαιοσύνη: στην πανδημία, χρειαζόμαστε περισσότερη δημοκρατία, όχι λιγότερη - Greenpeace Ελλάδα](#) -. Βλ. επίσης, HELLER 9N.) “Politics without politicians”, *The New Yorker*, 19 February 2020 - διαθέσιμο in [The Political Scientist Hélène Landemore on Open Democracy | The New Yorker](#) -, MAIR (P.), *Representative versus Responsible Government*, Max Planck Institute for the Study of Societies (MPIfG) Working Paper 09/8, Cologne, 2009, σελ. 13 επ., ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Γ.), «“Διακυβέρνηση”, δημοκρατικός έλεγχος και λογοδοσία», *Επιστήμη και Κοινωνία - Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 2010, σελ. 1 επ.

²² Βλ. σχετικά in *Πρακτικά Βουλής, ΙΗ' περιόδου, Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΜΣΤ', 07.12.2020* - συζήτηση στο πλαίσιο της με αριθμ. 213/30-11-2020, επίκαιρης ερώτησης του βουλευτή της αντιπολίτευσης, Α. Ξανθού, με θέμα: «Ανάγκη για πειστικές απαντήσεις σε δημοσιεύματα που πλήττουν την αξιοπιστία αποφάσεων επιστημονικής κοινότητας και πολιτείας». Βλ. επίσης περί της ευρύτερης συζήτησης στα *Πρακτικά της Βουλής, της 03ης.12.2020*

κυρίως, κοινωνικές και οικονομικές δυσχέρειες, των οποίων ο αντίκτυπος πρέπει να συνεκτιμηθεί στη συνολική αποτίμηση του διακυβεύματος»²⁷.

Η δημοσιότητα των γνωμοδοτήσεων του Επιστημονικού Συμβουλίου προβλέπεται στην ιδρυτική νομοθετική διάταξη και μάλιστα, αμελλητί²⁸. Από την κατηγορηματική διατύπωση του νόμου, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στην επίκαιρη επιστημονική και πολιτική αρθρογραφία, δεν απαντώνται σχετικές κριτικές παρατηρήσεις ή αμφισβητήσεις, εύκολα οδηγείται κανείς στη διαπίστωση ότι η ανάγκη δημοσιοποίησης θεωρήθηκε - και ευλόγως - δεδομένη. Εξ' ου και η απουσία αντιλόγου ή έστω σχετικού διαλόγου.

Αντιστοίχως, στο Ηνωμένο Βασίλειο λειτουργεί επιστημονικό συμβουλευτικό όργανο, με ανάλογες γνωμοδοτικές αρμοδιότητες και αποστολή ως προς τη διαχείριση κρίσεων²⁹. Στη διεπιστημονική σύνθεσή του μετέχουν και υψηλόβαθμα διοικητικά στελέχη, με ζητούμενο την ακριβή αποτίμηση του έκτακτου φαινομένου και την επεξεργασία προτάσεων αποτελεσματικής αντιμετώπισης³⁰. Οι γνωμοδοτικές κρίσεις του συμβουλίου δημοσιεύονται στον επίσημο κυβερνητικό ιστότοπο, ο οποίος περιλαμβάνει αξιοσημείωτο όγκο πληροφοριών και επικαιροποιημένων επιστημονικών δεδομένων σε σχέση τόσο με την τρέχουσα αποτύπωση του φαινομένου, όσο επίσης, και με τις προοπτικές εξέλιξής του³¹.

Έχει πάντως, ενδιαφέρον να σημειώσουμε για την ιστορία, ότι στη διάρκεια των πρώτων μηνών της υγειονομικής κρίσης, η λειτουργία του Συμβουλίου προκάλεσε έντονη πολιτική αντιπαράθεση επαναφέροντας εν θερμώ, το ζήτημα της ανεξαρτησίας των επιστημονικών, γνωμοδοτικών σωμάτων σε σχέση με τα αποφασίζοντα όργανα της πολιτικής εξουσίας³². Το πρόβλημα αφορούσε τη μυστικότητα τόσο ως προς τη

²⁷ Βλ. in BAKHTA (K.) et al., “France: Le Conseil scientifique Covid-19, role et fonctionnement”, *Rev. Med. Suisse*, 2020 (16), pp. 1327 et s. - διαθέσιμο in [France : le Conseil scientifique Covid-19, rôle et fonctionnement - Revue Médicale Suisse \(revmed.ch\)](#) -.

²⁸ Στο προαναφερόμενο άρθρο L. 3131-19 του νόμου 2020-290, της 23^{ης} Μαρτίου 2020, εδ. (δ) προβλέπεται: «οι αποφάσεις [γνωμοδοτήσεις] του δημοσιοποιούνται χωρίς καθυστέρηση».

²⁹ Scientific Advisory Group for Emergencies (SAGE). Βλ. in [Scientific Advisory Group for Emergencies - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#): από τους πλέον ενημερωμένους ιστότοπους .

³⁰ Βλ. RAJAN (D.), KOCH (K.), ROHRER (K.) et al., “Governance of the Covid-19 response: a call for more inclusive and transparent decision-making”, *BMJ Global Health*, 29 April 2020 - διαθέσιμο in [Governance of the Covid-19 response: a call for more inclusive and transparent decision-making | BMJ Global Health](#).

³¹ Βλ. επίσης, σχετικούς προβληματισμούς περί δημοσιοποίησης των πορισμάτων του ομόλογου συμβουλευτικού θεσμού στην Εσθονία in “Justice Chancellor: Scientific council analyses should be public”, *News -Err*, 03.12.2020 - διαθέσιμο in [Justice chancellor: Scientific council analyses should be public | News | ERR](#) -.

³² Συναφώς, αίσθηση προκάλεσε καταγγελτική ανάρτηση, στις 15 Οκτωβρίου 2020, του Richard Horton, αρχισυντάκτη της έγκριτης και επιδραστικής ιατρικής επιθεώρησης *The Lancet*. Κατά περιεχόμενο της επίμαχης ανάρτησης «*παρεμποδίζεται η πρόσβαση και ο δημόσιος λόγος των βρετανών επιστημόνων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης λόγω του αποκαλούμενου ως «δυσχερούς πολιτικού τοπίου».* Σήμερα το πρωί,

συγκρότηση του συμβουλίου, όσο και ως προς το περιεχόμενο των πορισμάτων του. Επ' αυτού, σε επιστολή του για παροχή εξηγήσεων, προς το Βρετανικό Κοινοβούλιο, στις 4 Απριλίου 2020, ο επικεφαλής του Επιστημονικού Συμβουλίου, Sir Patrick Vallance, ερμήνευσε την τηρούμενη - τότε - πρακτική ως συμβάλλουσα «στη διασφάλιση της προσωπικής προστασίας των μελών του συμβουλίου και στην αποτροπή άσκησης παρασηνιακών πιέσεων (lobbying), καθώς επίσης και κάθε άλλης μορφής αθέμιτης επιρροής που θα έθετε προσκόμματα στη διαδικασία διαμόρφωσης αμερόληπτης κρίσης εκ μέρους των μελών»³³.

Η αποκάλυψη ωστόσο, ότι στη μυστική, συμβουλευτική επιτροπή, μεταξύ των μελών, περιλαμβάνονταν και κυβερνητικά στελέχη - δύο εκ των πρωθυπουργικών συμβούλων³⁴ - ευλόγως προκάλεσε θύελλα διαμαρτυριών και αμφισβητήσεων³⁵. Το γεγονός αυτό επιτάχυνε τις εξελίξεις προς τη διαφάνεια και τη δημοσιοποίηση τόσο της ονομαστικής σύνθεσης του συμβουλίου, όσο και των πεπραγμένων του³⁶.

B. Επιστημονικές κρίσεις και πολιτικές αποφάσεις στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης

Η πολυπλοκότητα και η κρισιμότητα της υπό εξέλιξη πανδημικής εμπειρίας κατέστησαν από πολύ νωρίς, αυταπόδεικτη την ανάγκη λήψης αποφάσεων για την πολιτική διαχείριση του φαινομένου, επί τη βάσει επιστημονικά τεκμηριωμένων εισηγήσεων. Η συνεισφορά της επιστημονικής γνώσης υπήρξε καθοριστική από τις πρώτες κιόλας

παρεμποδίστηκε η επικοινωνία συνεργάτη μας που μετέχει σε έρευνα που δημοσιεύουμε απόψε, με δημοσιογράφο. Καλωσήρθατε στο απολυταρχικό κράτος της Μεγάλης Βρετανίας» - διαθέσιμο in <https://twitter.com/richardhorton1/status/1316711967554506753> -.

³³ Διαθέσιμη in [Patrick Letter Template.docx \(parliament.uk\)](#). Περιττεύει να υπομνησθούν οι αναλογίες με την κρατούσα και παρ' ημίν, σχετική άποψη της κυβερνητικής πλειοψηφίας, όπως παρατέθηκε παραπάνω - *op.cit.*, υποσ. 22.

³⁴ Επρόκειτο για τους Dominic Cummings και Ben Warner - πολιτικούς συμβούλους στο πρωθυπουργικό γραφείο. Βλ. CARELL (S.), PEGG (D.) et al., “Revealed: Cummings is on secret scientific advisory group for Covid-19”, *The Guardian*, 24 April 2020 - διαθέσιμο in [Revealed: Dominic Cummings on secret scientific advisory group for Covid-19 | World news | The Guardian](#) -. Βλ. ομοίως, LANDLER (M.) and CASTLE (S.), “The secretive group guiding the U.K. government”, *The New York Times*, 23 April 2004 - διαθέσιμο in [The Secretive Group Guiding the U.K. on Coronavirus - The New York Times \(nytimes.com\)](#).

³⁵ Ian Sample, “Who's who on secret scientific group advising UK government?”, *The Guardian*, 24.04.2020 - διαθέσιμο in [Who's who on secret scientific group advising UK government? | Coronavirus | The Guardian](#), του ιδίου, “Case for transparency over Sage has never been clearer”, *The Guardian*, 24.04.2020 - διαθέσιμο in [Case for transparency over Sage has never been clearer | Science | The Guardian](#).

³⁶ Βλ. περί αυτών in SCALLY (G.), JACOBSON (B.) and ABBASI (K.), “The UK's public health response to Covid-19”, *BMJ*, 15 May 2020, σελ. 369 - διαθέσιμο in [The UK's public health response to covid-19 | The BMJ](#) - και ABBASI (K.), “Covid-19: politicization, «corruption» and suppression of science”, *BMJ*, 13 November 2020, σελ. 371 - διαθέσιμο in [Covid-19: politicisation, “corruption,” and suppression of science | The BMJ](#) -.

μέρες κυριαρχίας του φονικού SARS-CoV-2 και αποτέλεσε το κρίσιμο πεδίο αναφοράς περί του οποίου μέχρι και σήμερα, χαράσσονται και διαμορφώνονται οι κυβερνητικές πολιτικές ανά την υφήλιο. Το ειδικό βάρος και η προστιθέμενη αξία του ρόλου των ειδικών της υγείας³⁷ επέβαλε νέους συσχετισμούς στο πεδίο της πολιτικής ισχύος. Η αναγκαία εμπειρογνωμοσύνη των τεχνοκρατών για τη νομιμοποίηση των αποφάσεων που λαμβάνουν οι πολιτικώς υπεύθυνες κυβερνήσεις αναδιέταξε την ιεράρχηση, στα παραδοσιακά κέντρα εξουσίας. Σε όλο τον κόσμο, τα πλέον ισχυρά πολιτειακά όργανα της εκτελεστικής εξουσίας επιδιώκουν τη σύμπλευση με τις αποφάσεις των εξειδικευμένων επιστημόνων. Επενδύουν δε και προσβλέπουν, σε ίδιο πολιτικό πλεόνασμα, όσο οι αποφάσεις τους αντλούν μέρος της νομιμοποίησής τους από την επιτυχή υλοποίηση των μέτρων που περιλαμβάνονται στα πορίσματα της επιστήμης.

Οι σχέσεις επιστήμης και πολιτικής είναι προφανώς, ζήτημα ευρύτερο της παρούσας συγκυρίας, ενώ η σχετική προβληματική υπερβαίνει κατά πολύ, τη θεματική επικαιρότητα που μονοπωλείται προσωώρας, από την πλανητική διασπορά του κορωνοϊού. Η βεμπεριανή πρόσληψη της επιστήμης ως «κυριαρχία της τεχνολογίας επί της ζωής»³⁸ ή άλλως «ως προέκταση της πολιτικής, υλοποιούμενης με άλλα μέσα»³⁹ αναγνωρίζει τον προνομιακό ρόλο της επιστήμης στον επιμερισμό της πραγματικής ισχύος μεταξύ των αυτοργών της ιστορίας και της πολιτικής⁴⁰.

Κοινός τόπος μεταξύ της ιδανικής *Πολιτείας* του Πλάτωνα και της διακυβέρνησης των αρίστων, της ουτοπικής «Νέας Ατλαντίδας» του Francis Bacon, της εξιδανικευμένης αντίληψης του Auguste Comte περί της τεχνοκρατίας ως «επιστημονικής διακυβέρνησης με στόχο την ευημερία του κάθε πολίτη» και λοιπών ιδεατών σχημάτων, στη μεθόριο φιλοσοφίας, λογοτεχνίας και πολιτικής θεωρίας, είναι η αγωνιώδης αναζήτηση εγγυήσεων ικανών να διασφαλίσουν άριστους - ή έστω τους καλύτερους δυνατούς - όρους ως προς την άσκηση της εξουσίας⁴¹. Κυρίως δε, η αποτροπή διολίσθησης της

³⁷ Βλ. σχετικώς, την εύστοχη απόδοση του ρόλου των ειδικών περί την πανδημία της Covid-19 ως «αξιοσημείωτων δημόσιων προσωπικότητων» [“significant public figures”] in PIRSOU (N.) and ROSS - SMITH (N.), “Technocracy will not save us, but more democracy might”, *Global Policy Journal*, 18 June 2020 - διαθέσιμο in [Technocracy will Not Save Us, but More Democracy Might | Global Policy Journal](#) -.

³⁸ GONTHIER (F.), “Relativisme et vérité scientifiques chez Max Weber”, *L'Année sociologique*, 2006, vol. 56, PP. 15 et s. - διαθέσιμο in [Relativisme et vérité scientifiques chez Max Weber | Cairn.info](#) -. Βλ. επίσης, SAINT - MARTIN (D.), “La gouvernance technocratique de la pandémie”, *Le Devoir*, 23 mai 2020 - διαθέσιμο in [La gouvernance technocratique de la pandémie | Le Devoir](#) -.

³⁹ Βλ. LATOUR (B.), *Pasteur: guerre et paix des microbes - Suivi de Irréductions*, Paris, La Découverte, Poche, 2012, σελ. 340.

⁴⁰ Εντούτοις, αξιομνημόνευτη είναι η αποφθεγματική διαπίστωση που αποδίδεται στον W. Churchill περί της αναγκαίας ισορροπίας στη σχέση επιστήμης - πολιτικής: “Experts should be on tap, but never on top”. Βλ. in CHURCHILL (R.S.), *Twenty-one-years*, Houghton Mifflin, 1965, σελ. 127.

⁴¹ Βλ. ενδεικτικές σχετικές αναφορές in BICKERTON (C.), “The rise of the technopopulists”, *New Statesman*, 21 October 2020 - διαθέσιμο in [The rise of the technopopulists \(newstatesman.com\)](#) -, RUNCIMAN (D.), “Why replacing politicians with experts is a reckless idea?”, *The Guardian*, 1st May 2018

εξουσίας στον έλεγχο αφερέγγυων, αναξιόπιστων και επίδοξων διεκδικητών, των οποίων το αξιακό και γνωσιολογικό έλλειμμα θα λειτουργούσε υπονομευτικά ως προς την ακεραιότητα του πολιτεύματος και την αποτελεσματικότητα των θεσμών του⁴².

Στις μέρες μας ωστόσο, θεωρούνται ξεπερασμένες οι μανιαϊστικές προσεγγίσεις μεταξύ δημοκρατίας - τεχνοκρατίας. Πρόκειται μάλλον για ψευδοδίλημμα, καθόσον ο κοινοβουλευτισμός που επικράτησε ως μία εκ των βέλτιστων εκδοχών της δημοκρατικής διακυβέρνησης, στο σύγχρονο κράτος δικαίου, αξιοποιεί, κατά περίπτωση- ή τουλάχιστον, οφείλει να το πράττει - το γνωστικό κεφάλαιο των άριστων. Η προσφυγή στην επιστημονική τεκμηρίωση για τη διαμόρφωση εδραίων θέσεων, προοριζόμενων να στηρίξουν κρίσιμες πολιτικές αποφάσεις είναι η μόνη εφικτή απάντηση - ειδικά, σε περιπτώσεις πολύπλοκων και δυσνόητων ζητημάτων που άπτονται με επείγοντα τρόπο ενίοτε, της ίδιας της ζωής.

Η πανδημική κρίση των τελευταίων μηνών αποτελεί ακριβώς την περίπτωση, όπου η συνδρομή της επιστήμης συνιστά όρο *sine qua non* για την αποτελεσματική διαχείριση τού ούτως ή άλλως, δυσεπίλυτου και ακραία επικίνδυνου αυτού φαινομένου. Συνεπώς, μολονότι μη εκλεγμένοι, οι άριστοι καλούνται να συμπράξουν εν πολλοίς, τόσο στη νομοθετική παραγωγή, όσο και στη διάρθρωση της κανονιστικής δράσης της διοίκησης - και μάλιστα, στο φλέγον πεδίο της δημόσιας υγείας -. Εδώ δηλαδή, θα μπορούσε ίσως να λανθάνει κίνδυνος ως προς τον παραμερισμό των φυσικών φορέων της εξουσίας και τη νόθευση των συσχετισμών που επιβάλλει η αρχή διάκρισης των εξουσιών, στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας⁴³.

- διαθέσιμο in [Why replacing politicians with experts is a reckless idea | Politics | The Guardian](#) -, MOUDDEN (M.), “Rationalité et passions politiques: la technocratie s’oppose-t-elle à la démocratie?”, *Les Échos*, 12 octobre 2017 - διαθέσιμο in [Rationalité et passions politiques : la technocratie s’oppose-t-elle à la démocratie ? | Les Echos](#) -, GILLEY (B.), “Technocracy and democracy as spheres of justice in public sphere”, *Policy Science*, 2017 (50), σελ. 9 επ. - διαθέσιμο in [Technocracy and democracy as spheres of justice in public policy | SpringerLink](#) - κοκ.

⁴² Πρβλ. πχ τον προβληματισμό και τις αντιδημοκρατικές θέσεις του βρετανού φιλοσόφου John Stuart Mill περί της ταξικής ψήφου, με κριτήριο το μορφωτικό επίπεδο των πολιτών. Βλ. - εντελώς ενδεικτικά - in RUNCIMAN (D.), “Why replacing politicians with experts is a reckless idea?”, ... , *op.cit.*, προηγούμενη υποσημείωση, MILLER (D.E.), “The place of plural voting in Mill’s conception of representative government”, *The Review of Politics*, 2015, pp. 399 et s. - διαθέσιμο in [The Place of Plural Voting in Mill’s Conception of Representative Government | The Review of Politics | Cambridge Core](#) -. Από την πρόσφατη βιβλιογραφία και την επαναφορά του ίδιου, αιρετικού εν μέρει προβληματισμού: BRENNAN (J.), *Book against Democracy*, Princeton University Press, 2016, ESTLUND (D.), *Democratic Authority*, Princeton University Press, 2007. Και ως προς την αντίκρουση: ACHEN (C.) and BARTELS (L.), *Democracy for realists*, Princeton University Press, 2016.

⁴³ Βλ. χαρακτηριστικώς περί αυτού in BOURDIEU (P.), *Discours aux cheminots grévistes, Paris, Gare de Lyon, 12 décembre 1995* - διαθέσιμο in [12 décembre 1995 : Discours de Pierre Bourdieu aux cheminots grévistes \(les-crisis.fr\)](#) -.

Είναι γεγονός ότι κατά τη διάρκεια περιόδων, όπου η δύναμη του πραγματικού επιβάλλει αποκλίσεις από τη δεοντολογία της κανονικότητας, η δημοκρατία καθίσταται περισσότερο ευάλωτη. Επείγει συνεπώς, το έλλειμμα που παράγεται από τέτοιες αναπόφευκτες αποκλίσεις, να αντισταθμίζεται παραπλεύρως, με εκδημοκρατισμό των ειδικών διαδικασιών που άπτονται της έκτακτης συγκυρίας⁴⁴.

Το ζήτημα είναι συνεπώς, η ενσωμάτωση του - ενισχυμένου λόγω συνθηκών - ρόλου των επαϊόντων με τρόπο κατά το δυνατόν, πιο συμβατό, στη φυσική διαδικασία λήψης αποφάσεων, εντός του δημοκρατικού πολιτεύματος. Και ασφαλέστερη οδός προς την κατεύθυνση αυτή είναι η διαφάνεια και η προσβασιμότητα των αποφάσεων που λαμβάνονται από τους σχετικώς επιφορτισμένους τεχνοκράτες. Κύριο ζητούμενο αποτελεί δηλαδή, το σημείο επαφής μεταξύ των ειδικών και της κοινότητας, στην ασφάλεια και την ευημερία της οποίας άλλωστε στοχεύει η αποστολή των ειδικών.

Σημειωτέον ότι σε ψήφισμα της 13^{ης} Νοεμβρίου 2020, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε τις χώρες - μέλη να υιοθετούν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, πρακτικές και μέτρα, των οποίων ο αντίκτυπος δεν πλήττει «τη δημοκρατία, τα θεμελιώδη δικαιώματα και το κράτος δικαίου»⁴⁵. Αναλυτικότερα, επισήμανε ότι «η εμπιστοσύνη στις δράσεις των κυβερνήσεων και των κρατών είναι υψίστης σημασίας για τη διασφάλιση της στήριξης και της εφαρμογής των μέτρων έκτακτης ανάγκης που εγκρίνονται». Πρόσθεσε δε ότι «για να επιτευχθεί αυτό στα πλαίσια (sic) μιας δημοκρατίας, είναι θεμελιώδης η λήψη διαφανών, επιστημονικά τεκμηριωμένων και δημοκρατικών αποφάσεων, καθώς και ο διάλογος με την αντιπολίτευση, την κοινωνία των πολιτών και τους ενδιαφερόμενους φορείς» (σημείο Θ). Επιπλέον, κατ' ακολουθία, «καλεί, ... τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν τη διαφάνεια κατά τη θέσπιση μέτρων και να παρέχουν στους πολίτες τους πλήρεις, επικαιροποιημένες, ακριβείς και αντικειμενικές πληροφορίες και

⁴⁴ Βλ. σχετικώς τις πολύ ενδιαφέρουσες, emphaticές θέσεις του Josiah Ober για την εφικτή δημοκρατική διαχείριση των κρίσεων. Με αφορμή την αντιμετώπιση της Covid-19 από τις σύγχρονες κυβερνήσεις, ανατρέχει στον λοιμό που σημάδεψε τον δεύτερο χρόνο του Πελοποννησιακού πολέμου και στην πολιτική διαχείριση του υγειονομικού συμβάντος: «Και όμως, δεν παρατηρούμε μια θεμελιώδη αμφισβήτηση της μορφής διακυβέρνησης. Εν μέσω μιας πανδημίας και ενός πολέμου, η Αθήνα διατηρεί τις συνελεύσεις των πολιτών, το συμβούλιο πολιτών συνεχίζει να κάνει συστάσεις στη συνέλευση, οι δικαστές εξακολουθούν να εκλέγονται. Βεβαίως, ο Περικλής ως ηγέτης αμφισβητήθηκε, ωστόσο, αυτό πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της δημοκρατίας. Εν ολίγοις, η ιστορία της αρχαίας Αθήνας έρχεται σε αντίθεση με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τη σύγχρονη πανδημία, θεωρώντας πως θα προκαλέσει μια κρίση δημοκρατίας. Οι Αθηναίοι αντιμετώπισαν έναν πολύ χειρότερο λοιμό από οτιδήποτε έχουμε βιώσει, καθώς σχεδόν ένας στους τέσσερις πολίτες πέθανε μέσα σε δύο χρόνια. Και όμως, η δημοκρατία δεν φαίνεται να διαταράχθηκε» - διαθέσιμο in [Τζοσία Ομπερ στην «Κ»: Η πανδημία και η κρίση δημοκρατίας | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ \(kathimerini.gr\)](#) -. Βλ. επίσης, του ιδίου, *Η άνοδος και η πτώση της κλασικής Ελλάδας - Μια νέα πολιτική και οικονομική ιστορία*, μτφρ. Μ. Λαλιώτης, επιμέλεια Θ. Σαμαρτζής, Αθήνα, Δώμα, 2020.

⁴⁵ Βλ. «Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13^{ης} Νοεμβρίου 2020 σχετικά με τον αντίκτυπο των μέτρων κατά της COVID-19 στη δημοκρατία, τα θεμελιώδη δικαιώματα και το κράτος δικαίου» - διαθέσιμο in [TA \(europa.eu\)](#) -.

δεδομένα σχετικά με την κατάσταση της δημόσιας υγείας και τα μέτρα που λαμβάνονται για τον έλεγχό της ...» (σημείο 12). «Καλεί [δε] τα κράτη μέλη να συμπεριλάβουν ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες για τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπου αυτό είναι αναγκαίο· καλεί τα κράτη μέλη, όταν λαμβάνουν νέα μέτρα, να αξιοποιούν την εμπειρογνωμοσύνη και να διαβουλεύονται με προορατικό τρόπο με ευρύ φάσμα εμπειρογνομένων και ενδιαφερόμενων μερών ...» (σημείο 19).

Στα καθ' ημάς, η συζήτηση περί της πρόσβασης στις αποφάσεις και στα πρακτικά των συζητήσεων των Επιτροπών που έχουν οριστεί ως συμβουλευτικά όργανο για την αντιμετώπιση της επιδημικής κρίσης COVID-19, εντοπίζει ή υπονοεί το προαναφερόμενο ακριβώς έλλειμμα. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, ο αναντίλεκτος υγειονομικός κίνδυνος επέβαλε εδώ και αρκετούς μήνες, αξιοσημείωτες μεταβολές τόσο στον τρόπο νομοθέτησης, όσο και στη διαδικασία άσκησης της κανονιστικής διοικητικής δράσης. Η παράκαμψη των συνήθων νομοπαραγωγικών διαδικασιών υπέρ των πράξεων νομοθετικού περιεχομένου και οι συνακόλουθοι περιορισμοί που επιβλήθηκαν σε σειρά ατομικών δικαιωμάτων για λόγους αποκλειστικά συνδεόμενους με την ανάσχεση της εκθετικής διασποράς του ιού διαμόρφωσαν μια βιοτική συνθήκη, αισθητά διαφορετική και οπωσδήποτε αναντίστοιχη προς τα δεδομένα της προ COVID-19 εποχής. Ειδικότερα, οι μεταβολές που επήλθαν στον τρόπο άσκησης δικαιωμάτων, όπως η ελεύθερη μετακίνηση, η άσκηση της θρησκευτικής λατρείας, η φοίτηση στα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων, η συμμετοχή στην οικονομική και κοινωνική ζωή ή στο δικαίωμα του συνέρχεσθαι κοκ έπληξαν τόσο τη ζωή της κοινότητας, όσο και τους κατ' ιδίαν βιορρυθμούς των μελών της.

Είναι απολύτως ευεξήγητες λοιπόν, σχετικές επιφυλάξεις, αντιρρήσεις ή αμφισβητήσεις εκ μέρους εκείνων που υφίστανται τους περιορισμούς και υποχρεώνονται να προσαρμόσουν τη βιοτική τους συνθήκη συστέλλοντας μέρος της πρότερης κανονικότητάς της. Η αφομοίωση και η εμπέδωση της αναγκαιότητας των μέτρων αποτελεί όρο εκ των ων ουκ άνευ για την αποτελεσματική εφαρμογή τους και την ομαλή συμπερίληψή τους στην κανονιστική πραγματικότητα της κοινοτικής ζωής.

Είναι άλλωστε πάντα υπαρκτός, ο κίνδυνος μετασχηματισμού της εξαίρεσης σε κανόνα και η ευκαιριακή - έως και καταχρηστική - επίκλησή της με στόχο την παρείσφρηση περιορισμών μακράς ή μακρύτερης διάρκειας σε σχέση με το απολύτως αναγκαίο

μέτρο^{46,47}. Γι' αυτό και η δημοκρατική πολιτεία μεριμνώντας για την αποτροπή υπέρβασης του οριοθετημένου μέτρου, οφείλει να αξιώνει εγγυήσεις που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, και την άμεση πρόσβαση των πολιτών στις επιστημονικές εκθέσεις, πορίσματα εισηγήσεις των ειδικών. Οποιαδήποτε άλλη εκδοχή μοιάζει ακατανόητη, δυσχεραίνει δε - αν όχι υπονομεύει - τις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της κοινότητας και των εχόντων την αρμοδιότητα για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Η εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων αφορά το σύνολο της κοινωνίας και η επιτυχία τους κρίνεται κυρίως, από την καθολικότητα της εφαρμογής τους⁴⁸. Συνεπώς, ο αποκλεισμός εκείνων, τις ζωές των οποίων επαναοριοθετούν οι περιορισμοί, από το σκεπτικό και την επιστημονική τεκμηρίωση των νέων κανόνων κοινοτικής συμβίωσης, στερείται ερείσματος και πειστικής αιτιολόγησης.

Εξάλλου, ο φόβος της από-πολιτικοποίησης ή απομείωσης του ρόλου της πολιτικής στις αποφάσεις που λαμβάνουν τα δημόσια όργανα ενοχοποιείται για την τροφοδοσία θέσεων που ενισχύουν τον λαϊκισμό και οδηγούν σε υπεραπλουστεύσεις ως προς την αποκωδικοποίηση των δεδομένων της νέας εποχής⁴⁹. Ο σύγχρονος λαϊκισμός ερείδεται

⁴⁶ Βλ. καταρχάς, την κλασική αναφορά σε AGAMBEN (.), *Κατάσταση εξαιρέσεως - Όταν η «έκτακτη ανάγκη» μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα*, μτφρ. Μ. Οικονομίδου, Αθήνα, Πατάκης, 2013 και ενδεικτικά, PETIT (J.), «L'état d'urgence sanitaire», *AJDA*, 2020, σελ. 833 επ., SIZAIRE (V.), «Un colosse aux pieds d'argile. Les fondements juridiques fragiles de l'urgence sanitaire», *La Revue des Droits de l'Homme*, 2020 - διαθέσιμο in: <https://journals.openedition.org/revdh/8976> -. Επίσης, ΚΟΝΤΙΑΔΗ (Ξ.), *Πανδημία, Βιοπολιτική και δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον Covid-19*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2020, σελ. 35 επ., ΚΑΜΤΣΙΔΟΥ (Ι.), «Η πανδημία και η αναχώρηση του δικαίου» - διαθέσιμο in [Πανδημία και Δίκαιο | Ιφιγένεια Καμτσιόου \(auth.gr\)](#), ΚΑΪΔΑΤΖΗΣ (Α.), «Πανδημία, δημοκρατία, δικαιώματα. Το τέλος του συνταγματικού δικαίου;», *ΔτΑ*, 2020, σελ. 381 επ., ΣΥΚΙΩΤΟΥ (Α.Π.), «Ο κορωνοϊός ως ευκαιρία ή πρόσχημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το Δίκαιο», *ΔτΑ*, 2020, σελ. 329 επ., ΤΣΙΛΙΩΤΗΣ (Χ.), «Τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας Covid-19 στο σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων», *ΔτΑ*, 2020, σελ. 431 επ. κοκ.

⁴⁷ Με άλλα λόγια, σε περιόδους διαπιστωμένης κατάστασης ανάγκης, η συζήτηση επιστρέφει και πάλι, σ' αυτό που ο Carl Schmitt περιέγραφε ως επικυριαρχία της πολιτικής επί της «νομοκανονικότητας» - πρβλ. SCHMITT (C.), *Théorie de la Constitution*, Paris, PUF, 1993, σελ. 243. Εντούτοις, η παρούσα εμπειρία της Covid-19 εκτείνεται πέραν και αυτών των συσχετισμών, καθώς de facto, επιβάλλεται η πρωτοκαθεδρία της επιστήμης. Βλ. προσφυώς την κατηγορηματική διαπίστωση του καθηγητή E. DUBOUT: «Η κρίση της Covid-19 αναδεικνύει σε σχέση με την κυριαρχία της πολιτικής, τόσο τη διάρκεια, όσο και την ανεπάρκειά της. Και αν επιβεβαιώνεται ότι η κρίση δεν οδήγησε σε επιστροφή της απόλυτης κυριαρχίας της πολιτικής, είναι γιατί στην πραγματικότητα, στη διάρκεια αυτής της περιόδου, αναδεικνύεται η κυριαρχία ενός άλλου πεδίου: της επιστήμης. Τελικώς, η πραγματική ισχύς του αποφασίζουν - αυτή δηλαδή, που επικαλύπτει τόσο την πολιτική, όσο και τη νομική διάσταση της διαδικασίας - συγκεντρώνεται στο πεδίο της επιστήμης» - πρβλ. DUBOUT (E.), «La fin du droit? Droit, politique, et expertise scientifique en période de crise sanitaire», *JP BLOG*, 21 avril 2020 - διαθέσιμο in [La fin du droit ? Droit, politique, et expertise scientifique en période de crise sanitaire Par Edouard Dubout - JP blog \(juspoliticum.com\)](#) -.

⁴⁸ ΜΑΡΑΝΤΖΙΔΗ (Ν.), «Πανδημία στους καιρούς της Δημοκρατίας», *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 22.03.2020 - διαθέσιμο in [Πανδημία στους καιρούς της Δημοκρατίας | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ \(kathimerini.gr\)](#) -.

⁴⁹ Βλ. BICKERTON (C.), «The rise of the technopopulists», ... , *op.cit.*, υποσ. 41, SCHMIDT (V.A.), «Can technocratic government be democratic?» - διαθέσιμο in [Can Technocratic Government be Democratic?](#)

στην ιδιοτελή και απροσχημάτιστη προώθηση αντιλήψεων που αμφισβητούν τις αρχές του ορθού λόγου και αναζητούν θεολογικές απαντήσεις ή μεσσιανικού τύπου λύσεις σε πολύπλοκα ζητήματα του 21^{ου} αιώνα. Προς αυτή την κατεύθυνση, οικειοποιείται επιχειρήματα, τα οποία εστιάζουν εμμονικά σε αποκλεισμούς που (φέρονται να) απεργάζονται οι απροσπέλαστες ελίτ, ενώ υπερτονίζουν τα στεγανά της επιστημονικής γνώσης προπαγανδίζοντας ως απώτερο στόχο μιας τέτοιας τακτικής, τη νόθευση της λαϊκής κυριαρχίας⁵⁰. Όπου δηλαδή, κατά τις απόψεις αυτές, στη δημοκρατία θα έπρεπε να αποφασίζουν οι εκλεγμένες πλειοψηφίες, παρεισφρέουν πλέον οι κυρίαρχες θέσεις - εν είδει θεσφάτων - των τεχνοκρατικών ελίτ. Και μάλιστα, ενώ οι θέσεις αυτές ενσωματώνονται σε πολιτικές αποφάσεις, το περιεχόμενό τους παραμένει μη προσβάσιμο για τους πολίτες. Ενώπιον αυτής της αντινομίας, η τεκμηριωμένη γνώση και η προσβασιμότητα των πληροφοριών ενδείκνυνται ως τα πλέον αποτελεσματικά αντισώματα της δημοκρατίας.

Δεν αμφισβητείται συνεπώς ότι είναι αδιανόητη η πολιτική διαχείριση κοσμογονικών φαινομένων που επελαύνουν στον πλανήτη, ερήμην των ειδικών, από τους οποίους προσδοκάται - και στους οποίους τελικώς, πιστώνεται - η νηφάλια αποτίμηση των κρίσιμων δεδομένων⁵¹. Γι' αυτό και επείγει προς αποκατάσταση του κύρους στέρεων επιστημονικών θέσεων, να διασκεδαστούν φαιές θεωρίες που εμφανώς επενδύουν σε συνωμοσιολογικές αποσιωπήσεις και καιροσκοπικά οφέλη⁵².

- [Telos \(telos-eu.com\)](https://telos-eu.com) - και για σχετικά επίκαιρη εποπτεία επί του θέματος: MOUNK (Y.), *The People vs Democracy: Why our freedom is in danger & how to save it*, Harvard University Press, 2018.

⁵⁰ Από την ευρεία επί του θέματος, συζήτηση, βλ. ενδεικτικά: KUNDNANI (H.), “Technocracy and populism after the coronavirus”, *Carnegie Europe*, 23 June 2020 - διαθέσιμο in [Technocracy and Populism After the Coronavirus - How the Coronavirus Tests European Democracy - Carnegie Europe - Carnegie Endowment for International Peace](#) -, MILIBAND (D.), “The four contests that will shape the post-Covid-19 world”, *New Statesman*, 16 April 2020 - διαθέσιμο in [The four contests that will shape the post-Covid-19 world \(newstatesman.com\)](#) -, PETERSON (G.), “Democracy, Authoritarianism, and COVID-19 Pandemic Management: The Case of SARS-CoV-2 Testing” - διαθέσιμο in [\(PDF\) Democracy, Authoritarianism, and COVID-19 Pandemic Management: The Case of SARS-CoV-2 Testing \(researchgate.net\)](#), SEEDHOUSE (D.), “The case for democracy in the Covid 19 pandemic”, *SAGE*, 2020, pp. 19 et s.

⁵¹ Βλ. KRASSTEV (I.) & LEONARD (M.), “Europe’s pandemic politics: how the virus has changed the public’s worldview”, *European Council on Foreign Relations*, June 2020 - διαθέσιμο in [Europe’s pandemic politics: How the virus has changed the public’s worldview - European Council on Foreign Relations \(ecfr.eu\)](#) -. Ομοίως, BELIN (C.) and De MAIO (G.), “Democracy after coronavirus: five challenges for the 2020s”, *Brookings - Foreign Policy*, August 2020 - διαθέσιμο in [Democracy after coronavirus: Five challenges for the 2020s \(brookings.edu\)](#) -. Βλ. επίσης, περί της πρωτοβουλίας τεσσάρων χιλιάδων και πλέον επιστημόνων στις ΗΠΑ, οι οποίοι διεκδίκησαν για την επιστήμη τον ρόλο που της αναλογεί στη διαμόρφωση κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων, από μέρους της δημόσιας υγείας: GOLDSTON (R.), MIAN (Z.) et al., “Scientists must rise in defense of democracy - Now is the moment to act so that we never have to experience an authoritarian version of the U.S.”, *Scientific American*, 2 October 2020 - διαθέσιμο in [Scientists Must Rise in Defense of Democracy - Scientific American](#) -.

⁵² Κυρίως δε, να καταστεί σαφές ότι η δημοκρατία ακόμα και σε ταραχώδεις περιόδους δεν αποτελεί «προαιρετική προσθήκη» [“an optional extra”], αλλά απαραίτητη, αφετηριακή προϋπόθεση για τη

Υπό αυτή την έννοια, τα ανοιχτά δεδομένα και η προσβασιμότητα στις πηγές της πληροφόρησης αντισταθμίζουν εν μέρει, τον επαυξημένο ρόλο των ειδικών στη σύγχρονη, πολυεπίπεδη διακυβέρνηση^{53,54}. Άλλως, νομιμοποιούν και αποκαθιστούν σε σημαντικό βαθμό, τις δημοκρατικές ισορροπίες, σε ένα σύστημα λήψης αποφάσεων, όπου οι παραδοσιακές διαδικασίες διευρύνονται και καθίστανται περισσότερο συμπεριληπτικές. Καθόσον δε, οι εφαρμοστικές αποφάσεις, οριστικοποιούν τελικώς το διατακτικό τους, έχοντας προηγουμένως εγκιβωτίσει στο σκεπτικό τους ως αιτιολογία τις αναγκαίες επιστημονικές και τεχνικές κρίσεις, είναι απαραίτητο αυτές οι τελευταίες να είναι διαρκώς και ευχερώς διαθέσιμες.

Επιστρέφοντας στις εγχώριες εξελίξεις, η υπόθεση της δραματικής τροπής που έλαβε, για παράδειγμα, η πανδημία, από τα μέσα Νοεμβρίου, στην ευρύτερη περιφέρεια της Θεσσαλονίκης, αποτελεί αντιπροσωπευτική περίπτωση ελλειπτικού και αποσπασματικού διαχειριστικού παραδείγματος. Στο δημόσιο διάλογο και μάλιστα, σε τόνους υψίσουχνους, διατυπώθηκαν επ' αυτού απορίες και εκφράστηκε δυσπιστία ως προς τη ροή των πληροφοριών, την αξιόπιστη εκτίμηση των δεδομένων και το ακριβές χρονικό σημείο, κατά το οποίο έπρεπε να είχαν ληφθεί τα αναγκαία μέτρα. Η απώλεια ελέγχου και η διαχειριστική ανεπάρκεια χρεώνονται εν μέσω αλληλοκατηγοριών, τόσο στην τοπική αυτοδιοίκηση, όσο και στην κεντρική διοίκηση. Άγνωστο παραμένει αν υποεκτιμήθηκαν από τους ειδικούς ή εκτιμήθηκαν ανεπικαίρως τα πραγματολογικά δεδομένα και οι επιδημιολογικοί δείκτες ή αν οι έχοντες την ευθύνη για τη λήψη αποφάσεων ολιγόωσαν, μολοντί διέθεταν πλήρη και ακριβή εικόνα του βαθμού επικινδυνότητας. Η πολιτεία φέρει πέραν της ευθύνης και το βάρος της απόδειξης στην

διαχείριση κάθε κρίσης. Βλ. in SKELTON (D.), “Governments of the technocrats, by the technocrats, for the technocrats”, *New Statesman*, 16 November 2011 - διαθέσιμο in [Government of the technocrats, by the technocrats, for the technocrats \(newstatesman.com\)](https://www.newstatesman.com/2011/11/governments-of-the-technocrats-by-the-technocrats-for-the-technocrats) -.

⁵³ Βλ. BOULTON (G.), “Covid-19 and access to scientific knowledge”, *International Science Council*, 06.05.2020 - διαθέσιμο in [Covid-19 and Access to Scientific Knowledge - International Science Council](https://www.international-science-council.org/covid-19-and-access-to-scientific-knowledge/) -, BARBOUR (V.) and BORCHERT (M.), “Open science: after the COVID-19 pandemic there can be no return to closed working”, *Australian Academy of Science*, 28 April 2020 - διαθέσιμο in [Open science: after the COVID-19 pandemic there can be no return to closed working - Curious](https://www.aas.ac.au/open-science-after-the-covid-19-pandemic-there-can-be-no-return-to-closed-working/), SCHMIDTHUBER (L.), INGRAMS (A.) and HILGERS (D.), “Government Openness and Public Trust: The Mediating Role of Democratic Capacity”, *Wiley Online Library*, 1st September 2020 - διαθέσιμο in [Government Openness and Public Trust: The Mediating Role of Democratic Capacity - Schmidhuber - - Public Administration Review - Wiley Online Library](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/puar.12400) -, GURIN (J.), “Big data and open data: what's what and why does it matter?”, *The Guardian*, 15 April 2014 - διαθέσιμο in [Big data and open data: what's what and why does it matter? | Public Leaders Network | The Guardian](https://www.theguardian.com/technology/2014/apr/15/big-data-and-open-data-what-what-and-why-does-it-matter?hpid=hp-top-news-technology&hpid=hp-top-news-technology&hpid=hp-top-news-technology) -, JEE (C.), “Opening up government”, *New Statesman*, 25 November 2013 - διαθέσιμο in [Opening up government \(newstatesman.com\)](https://www.newstatesman.com/2013/11/opening-up-government/) -, LEWIS (H.) and PERRICOS (C.), “Open data: safeguarding the future of the public sector”, *The Guardian*, 27 October 2013 - διαθέσιμο in [Open data: safeguarding the future of the public sector | Public Leaders Network | The Guardian](https://www.theguardian.com/technology/2013/oct/27/open-data-safeguarding-the-future-of-the-public-sector?hpid=hp-top-news-technology&hpid=hp-top-news-technology&hpid=hp-top-news-technology) - και άλλα πολλά.

⁵⁴ Ειδικότερα, για την αποτύπωση της επίκαιρης πραγματικότητας και την περιορισμένη πρόσβαση σε ανοιχτές πηγές δεδομένων, βλ. το ενδιαφέρον, όσο και εκτενές άρθρο του Γ. GOPANITH, «Γιατί τα ελληνικά δεδομένα της πανδημίας δεν είναι τόσο δεδομένα;», *Inside Story*, 01.12.2020.

εκκρεμή αυτή υπόθεση, πολλώ δε μάλλον που ο απολογισμός των υπό συζήτηση παραλείψεων, αποτιμώνται σε εκατόμβες ανθρώπινων ζωών.

Η - ούτως ή άλλως - οδυνηρή αυτή συζήτηση θα μπορούσε να διεξαχθεί με περισσότερη δικαιοσύνη και εμπιστοσύνη εκ μέρους της κοινωνίας των πολιτών, εάν ήταν γνωστές οι θέσεις των ειδικών και ο τρόπος υλοποίησης τελικώς, των προτεινόμενων μέτρων εκ μέρους της υπεύθυνης πολιτικής ηγεσίας^{55,56}. Θα είχαν ίσως μάλιστα, αποφευχθεί διολισθήσεις προς άκαιρους εθνικούς και θρησκευτικούς εορτασμούς, οι οποίοι υπονόμισαν de facto την ευθραυστότητα της περιρρέουσας συνθήκης και επιδείνωσαν έτι περαιτέρω, την υγειονομική πραγματικότητα.

Ομοίως, θα είχαν ίσως ευχερέστερα νομιμοποιηθεί στη συνείδηση των πολιτών, οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν στο δικαίωμα του εκκλησιασμού και της θρησκευτικής λατρείας, της απόδοσης τιμών στη μνήμη των αγωνιστών του Πολυτεχνείου ή ακόμη και η παρατεταμένη απομάκρυνση της σχολικής και ακαδημαϊκής κοινότητας από τις σχολικές αίθουσες και τα πανεπιστημιακά αμφιθέατρα, αντιστοίχως. Η δραματική συρρίκνωση της οικονομικής ζωής και η κοινωνική αποστασιοποίηση θα μπορούσαν να βιωθούν, όχι προφανώς με λιγότερο καταστροφικές υλικές συνέπειες, αλλά πιθανόν, με μεγαλύτερη ορθολογική ανοχή, αν στο μεταξύ, οι υφιστάμενοι τους ακραίους περιορισμούς ήταν πεπεισμένοι σε σχέση με την επιστημονική τεκμηρίωση των δύσκολων επιλογών και γνώριζαν τις επίσημες θέσεις των αρμοδίως καθ' ύλην γνωμοδοτούντων επιστημόνων.

Ο σύγχρονος τρόπος διακυβέρνησης δικαίως εξισώνει την προσβασιμότητα στις τεχνικές κρίσεις και στην επιστημονική τους τεκμηρίωση με τα δημοκρατικά sine qua non. Για την ακρίβεια και κατά κυριολεξία, οι ανοιχτές πηγές πληροφόρησης συμβάλλουν στη διαμόρφωση της αναγκαίας συνθήκης για τη λογοδοσία της εξουσίας, τόσο κατά τη νομοθετική της λειτουργία, όσο και όταν αυτή υλοποιεί και εφαρμόζει τις επίμαχες αποφάσεις. Πλέον αυτών, και ο επιγενόμενος δικαστικός έλεγχος προϋποθέτει επαρκή

⁵⁵Βλ. προς επίρρωση του ισχυρισμού in CHANG (R.), HONG (J.) and VARLEY K.), “The Covid resilience ranking. The best and worst places to be in Covid: U.S. sinks in ranking”, *Bloomberg*, 24 November / 21 December 2020.

⁵⁶ Μόλις στις 24.12.2020 υπήρξαν δημοσιεύματα σχετικά με τη δημοσιοποίηση της από 4 Νοεμβρίου 2020 εισήγησης της «Εθνικής Επιτροπής Προστασίας της Δημόσιας Υγείας έναντι του κορωνοϊού Covid-19», την οποία επικαλείται στο προοίμιό της, η με αριθμ. 1029/8/18/14.11.2020 (ΦΕΚ 5046B/14.11.2020) απόφαση του Αρχηγού ΕΛΑΣ, περί απαγόρευσης υπαίθριων συναθροίσεων, στη διάρκεια του επετειακού εορτασμού του Πολυτεχνείου - διαθέσιμο in [Κώστας Παπαδάκης: Απαγόρευση συναθροίσεων - Το ψέμα αποκαλύπτεται - Έκθετοι ΕΛ.ΑΣ, Κυβέρνηση και ΣτΕ | Dikastiko.gr](#) -. Και εδώ, ωστόσο η Επιτροπή παραπέμπει - χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση - σε προηγούμενη δική της εισήγηση που αφορά την εφαρμογή των έκτακτων μέτρων γενικής απαγόρευσης [“ολικό απαγορευτικό (lockdown)” (sic)], στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, κατά τα οριζόμενα στη σχετική υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 4831B/02.11.2020).

γνώση των υπό συζήτηση πληροφοριών προκειμένου να σταθμίσει την αναλογικότητα - κυρίως, την προσφορότητα - των περιοριστικών μέτρων⁵⁷.

Αντί συμπερασματικών ή καταληκτικών παρατηρήσεων, αρκεί η σύντομη αναφορά σε έναν από τους μοιραίους πρωταγωνιστές της εναρκτήριας φάσης της πανδημίας: ο Li Wenliang, γιατρός σε νοσοκομείο της Γιουχάν, υπήρξε ο πρώτος που εντόπισε και προειδοποίησε, από τον Δεκέμβριο του 2019, περί της υψηλής επικινδυνότητας του νέου κορωνοϊού. Για τη δημοσιοποίηση των θέσεών του, οι κινεζικές αρχές τον εγκάλεσαν με τις κατηγορίες της διάδοσης ψευδών και ανυπόστατων πληροφοριών. Τον απείλησαν μάλιστα, με σύλληψη και παραπομπή σε δίκη, εάν συνέχιζε να αναρτά στα κοινωνικά δίκτυα, σχετικές πληροφορίες. Ο Li Wenliang τελικώς, υπήρξε ένα από τα θύματα του SARS-CoV-2. Μερικές μέρες πριν καταλήξει, σε συνομιλία του με τον συντάκτη κινεζικού περιοδικού, δήλωνε: «*Θα έπρεπε να υπάρχουν περισσότερες από μία απόψεις, σε κάθε υγιή κοινωνία*»⁵⁸.

Ό,τι συνεπώς, στη δημοκρατία υπηρετεί τη διασφάλιση του πλουραλισμού και διευκολύνει την εκφορά «*περισσότερων απόψεων*» (sic) ενισχύει το κράτος δικαίου και εγγυάται την αποτελεσματικότητα των θεσμών του. Είναι δε αυτονόητο ότι η πολυφωνία ως προϋπόθεση και κατάκτηση της δημοκρατικής πολιτείας, δεν είναι διαπραγματεύσιμη, ούτε στο πλαίσιο διαχείρισης της πανδημίας.

⁵⁷ Βλ. επ' αυτού - κυρίως, ως προς τα πραγματολογικά δεδομένα που αποτελούν τη βάση της δικαστικής κρίσης in ΚΑΨΑΛΗ (Β.), «*Η υγειονομική κρίση υπό το βλέμμα της γαλλικής διοικητικής δικαιοσύνης: υπάρχει έδαφος για συγκρίσεις;*», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, 2020, τ. 1, σελ. 46 επ. - διαθέσιμο και in <https://www.constitutionalism.gr/> -.

⁵⁸ Βλ. JIANHANG (Q.) and SHEN (T.), «*Whistleblower Li Wenliang: There should be more than one voice in a healthy society*», *Caixin*, 6 February 2020 - διαθέσιμο in [Whistleblower Li Wenliang: There Should Be More Than One Voice In A Healthy Society \(caixinglobal.com\)](#) -, GODEMENT (F.), «*Xi Jinping and the coronavirus*», *Institut Montaigne*, 17 February 2020 - διαθέσιμο in [Xi Jinping and the Coronavirus | Institut Montaigne](#) -, ZHANG (H.), «*How the coronavirus has tested China's system of information control*», *The New Yorker*, 7 February 2020 - διαθέσιμο in [How the Coronavirus Has Tested China's System of Information Control | The New Yorker](#) -, του ιδίου, «*Grief and wariness at a vigil for Li Wenliang, the Doctor who tried to warn China about the coronavirus*», *The New Yorker*, 11 February 2020 - διαθέσιμο in [Grief and Wariness at a Vigil for Li Wenliang, the Doctor Who Tried to Warn China About the Coronavirus | The New Yorker](#) -, ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ (Ν.Α.), *Το βέλος του Απόλλωνα - Οι βαθιές και μακροχρόνιες επιπτώσεις της πρόσφατης πανδημίας στον τρόπο που ζούμε*, μτφρ. Γ. Προεστός, Αθήνα, Κάκτος, 2020, σελ. 165 επ.

